

Bjarne Møgelhøj, Det kooperative særpræg. Esbjerg: Sydjysk Universitetsforlag 1980. 68 s..

Jeppe Als, Danske virksomheder med kooperativt præg. Esbjerg: Sydjysk Universitetsforlag 1981, 123 s..

Jeppe Als og Bjarne Møgelhøj, Landbrugerindflydelse i små og store andelsselskaber. Esbjerg: Sydjysk Universitetsforlag 1981, 164 s..

Torben Bager, Brugsen - en demokratisk arbejdsplads? Esbjerg: Sydjysk Universitetsforlag 1982. 167 s..

Jeppe Als og Bjarne Møgelhøj (red.), Landbrugskooperationen i Norden - medlemsaktivitet og medlemsindflydelse. Esbjerg: Sydjysk Universitetsforlag 1982.

211 s..

Ved Sydjysk Universitetscenter (SUC) har der nu i få år været et center for kooperativ forskning. De bøger, der skal anmeldes, udgør de væsentligste publicerede resultater fra SUC om deres kooperative forskning.

Meget passende indledes "serien" af Bjarne Møgelhøjs korte - og nok lidt for korte - bog Det kooperative særpræg. Der opstilles en beskrivende referenceramme i relation til problemfeltets afgrænsning: hvad er det kooperative særpræg, og hvilke typer af kooperative virksomheder findes der. Materialegrundlaget er litteratur, kooperative virksomheders vedtægter og interviews med kooperative ledere.

Det lykkes at få opstillet et rimelig præcist og tilsyneladende hensigtsmæssigt begrebsapparat. Med den opstillede ramme kunne være yderligere teoretisk begrundet ved mere dybtgående diskussioner af de "klassiske" forfattere på området. Dette ville også have ført til diskussion af betydningen af andelsbevægelsens og arbejderkooperationens forskellige klassemæssige baggrund, der nu kun nævnes en passant.

Alt i alt en solid beskrivende referenceramme af kooperative organisationsformer med vægt på cui bono-kriteriet, men mangelfuld teoretisk fundering og perspektivering.

Også Jeppe Als bevæger sig på det beskrivende plan i Danske virksomheder med kooperativt præg. Begrundelsen er ønsket om at give en samlet oversigt over virksomheder med kooperativt præg, hvilket også lykkes. Det er det hidtil bedste oversigtsværk. Men der savnes perspektiverende diskussioner af de forskellige kooperationstypers muligheder. I det hele taget glimrer sammenlignede analyser med deres fravær. Der burde have været lidt mere diskussion af eventuelle perspektiver i f.eks. produktionskollektiver. Det er ikke nok at få at vide, at

Bjarne Møgelhøj, Det kooperative særpræg. Esbjerg: Sydjysk Universitetsforlag 1980. 68 s..

Jeppe Als, Danske virksomheder med kooperativt præg. Esbjerg: Sydjysk Universitetsforlag 1981, 123 s..

Jeppe Als og Bjarne Møgelhøj, Landbrugerindflydelse i små og store andelsselskaber. Esbjerg: Sydjysk Universitetsforlag 1981, 164 s..

Torben Bager, Brugsen - en demokratisk arbejdsplads? Esbjerg: Sydjysk Universitetsforlag 1982. 167 s..

Jeppe Als og Bjarne Møgelhøj (red.), Landbrugskooperationen i Norden - medlemsaktivitet og medlemsindflydelse. Esbjerg: Sydjysk Universitetsforlag 1982.

211 s..

Ved Sydjysk Universitetscenter (SUC) har der nu i få år været et center for kooperativ forskning. De bøger, der skal anmeldes, udgør de væsentligste publicerede resultater fra SUC om deres kooperative forskning.

Meget passende indledes "serien" af Bjarne Møgelhøjs korte - og nok lidt for korte - bog Det kooperative særpræg. Der opstilles en beskrivende referenceramme i relation til problemfeltets afgrænsning: hvad er det kooperative særpræg, og hvilke typer af kooperative virksomheder findes der. Materialegrundlaget er litteratur, kooperative virksomheders vedtægter og interviews med kooperative ledere.

Det lykkes at få opstillet et rimelig præcist og tilsyneladende hensigtsmæssigt begrebsapparat. Med den opstillede ramme kunne være yderligere teoretisk begrundet ved mere dybtgående diskussioner af de "klassiske" forfattere på området. Dette ville også have ført til diskussion af betydningen af andelsbevægelsens og arbejderkooperationens forskellige klassemæssige baggrund, der nu kun nævnes en passant.

Alt i alt en solid beskrivende referenceramme af kooperative organisationsformer med vægt på cui bono-kriteriet, men mangelfuld teoretisk fundering og perspektivering.

Også Jeppe Als bevæger sig på det beskrivende plan i Danske virksomheder med kooperativt præg. Begrundelsen er ønsket om at give en samlet oversigt over virksomheder med kooperativt præg, hvilket også lykkes. Det er det hidtil bedste oversigtsværk. Men der savnes perspektiverende diskussioner af de forskellige kooperationstypers muligheder. I det hele taget glimrer sammenlignede analyser med deres fravær. Der burde have været lidt mere diskussion af eventuelle perspektiver i f.eks. produktionskollektiver. Det er ikke nok at få at vide, at

de er en helt uvæsentlig del af økonomien. Lidt diskussion om, hvorvidt de er et "modeflip" eller en fremvoksende tendens, kunne være nok så interessant.

I de tre næste bøger kommer der lidt mere analyserende luft under vingerne. De beskæftiger sig alle med demokratiproblemer i virksomheder med kooperativt præg.

I Landbrugerindflydelse i små og store andelsselskaber formidler Jeppe Als og Bjarne Møgelhøj resultaterne af deres empiriske undersøgelse af den problemstilling, som bogens titel angiver. Dette sker udfra den svenske forsker Leif Lewins begreb samspilsdemokrati, hvis helt centrale element er kravet om "Et aktivt samspil mellem tillidsvalgte og menige andelshavere, hvorved det kan sikres, at de tillidsvalgte træffer beslutninger, der er i samklang med indstillingen hos majoriteten af andelshaverne".

Modellen bygger altså på en sund skepsis overfor, om et rendyrket repræsentativt system sikrer, at de valgte repræsentanter faktisk varetager medlemmernes interesser. Den logiske følgeslutning, at dette må sikres ved vælgeres deltagelse i beslutningsprocessernes afgørende faser, bliver her til begrebet samspilsdemokratiet. Dersvære går forfatterne ikke videre med den teoretiske diskussion af, hvorledes dette kunne ske, hvilket ellers ville have begrundet valget af de analytiske perspektiver, som anlægges i resten af rapporten. Det kunne jo eventuelt også have ændret på disse, der nu alene forbliver på det organisatoriske analyseniveau, mens det konkrete og det samfundsmæssige analyseniveau kun inddrages sporadisk. Denne problemafgrænsning er tilsyneladende sket før, man tog fat på de teoretiske overvejelser.

Men med de nævnte begrænsninger må jeg betegne den efterfølgende analyse som solidt håndværk, der også leder frem til flere overraskende konklusioner. F. eks. at andelsselskabernes størrelse ikke har indflydelse på andelshavernes aktivitetsniveau.

Konklusionen bliver, at der er betydelige mangler i forhold til det demokratiske ideal: samspilsdemokratiet, og forfatterne kommer også med nogle forslag til at afhjælpe disse mangler via organisatoriske ændringer.

Principielt bygger Brugsen - en demokratisk arbejdsplads? af Torben Bager på det samme demokratiteoretiske fundament. Men Torben Bager involverer i langt højere grad både det konkrete og det samfundsmæssige analyseniveau ud fra en forbilledlig klar problemformulering. Dette leder da også til nogle klare konklusioner:

"Har den danske forbrugerkooperation udviklet et andet forhold til sine medarbejdere end det konventionelle, og hvorledes forholder disse afvigelser fra

det konventionelle sig i givet fald til forbrugerkooperationens målsætning og særpræg?"

"Forbrugerkooperationen har ikke i nævneværdig omfang udviklet et særligt forhold til sine ansatte, byggende på dens særpræg og målsætning."

"Vil det ud fra forbrugerkooperationens særpræg og målsætning være fordelagtigt for den danske forbrugerkooperation at søge at ændre på forholdet til medarbejderne, og i givet fald på hvilke områder under hvilke former?"

Konklusionen i forhold til denne del af problemstillingen bliver nærmest, at det ikke så meget er medarbejderens indirekte indflydelse (via valgte repræsentanter), men at vejen snarere er at styrke medarbejdernes direkte indflydelsesmuligheder i forhold til de driftsmæssige beslutninger. En decentralisering af disse kræver imidlertid en klar skelnen mellem dem og de udviklings- og forbrugsmæssige beslutningsområder, hvilket også påpeges.

Alt i alt er bogen et helstøbt værk.

Den femte og (foreløbigt) sidste rapport fra SUC om problemfelter er Landbrugskooperationen i Norden udgivet af Jeppe Als og Bjarne Møgelhøj. Det er en artikelsamling centret om medlemsaktivitet og medlemsindflydelse.

Bogen rummer både artikler af teoretisk tilsnit og artikler, der bygger på empiriske undersøgelser. Det er de sidste, der er de mest spændende, og både Bjarne Møgelhøj og Jeppe Als hævder sig smukt i dette nordiske landskab. I øvrigt er resultaterne ret entydige og peger altså i samme retning som de ovenfor omtalte af Jeppe Als og Bjarne Møgelhøj.

Bogen afsluttes med et summarisk, men gennemtænkt, forslag til yderligere forskning.

De fem bøger omhandler et nyetableret tværfagligt forskningsfelt, som Bjarne Møgelhøj og SUC bør have mange roser for at have etableret i Danmark. Tilsyneladende har man mødt de samme vanskeligheder i erkendelses- og læreprocessen, som den ny, eller rettere, reetablerede fagbevægelsesforskning løb ind i sidsti 1960'erne og først i 1970'erne. Jeg tænker her især på den for stærke focusering på demokratiproblematikken.

Både for fagbevægelsesforskningen og den kooperative forskning gælder, at en alt for stærk focusering på det interne demokrati ud fra en a priori, abstrakt konstruktion af demokratibegrebet, alt for nemt bliver videnskabeligt uhensigtsmæssigt og ubeføjet.

Det er uhensigtsmæssigt, fordi man derved kommer til at fokusere for snævert på organisationernes interne magtstruktur, og fordi organisationernes afhængighed af samfundet og deres rolle i den historiske klassekamp med et sådant udgangspunkt flimrer bort. At vurdere de faglige og de kooperative organisati-

oners strukturelle og institutionelle udvikling ud fra en a priori, abstrakt konstruktion af demokratibegrebet er også ubeføjet, fordi det med et videnskabeligt sigte kun kan anvendes til korrelation mellem det organisationsinterne demokrati i organisationerne og andre organisatoriske faktorer.

Men sammenlignet med fagbevægelsesstudierne trådte SUC sine børnesko hurtigere - hvilket også turde være naturligt ud fra videnskabshistoriske betragtninger. Projekterne om kooperativ forskning ved SUC har bevist deres værd og bør have ressourcer til at fortsætte og meget gerne til at blive udvidet.

I disse arbejdsløshedstider er der grund til at bruge penge på forskning i andre typer virksomheder end de gængse: de private og de offentligt ejede virksomheder. Thi de gængse former anviser ingen løsninger. Måske kan vi få ideer, fra virksomheder med kooperativt præg. Måske kan vi også få ideer, der på længere sigt ophæver det nu gængse lighedstegn mellem arbejde og lønarbejde samtidig med, at vi får løst andre problemer af fordelingsmæssig og miljømæssig art.

Helge Tetzschner